

ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОСЯГАННЯ НА ЖИТТЯ ДЕРЖАВНОГО ЧИ ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА (СТ. 112 КК УКРАЇНИ)

QUESTION OF QUALIFICATION OF AN ENCOURAGEMENT ON THE LIFE OF A STATE OR PUBLIC FIGURE (ART. 112 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE)

Звонарьов О.Ю., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет
orcid.org/0000-0002-7142-4842

Денисенко О.І., ад'юнкт відділу ад'юнктури і докторантури
Національна академія Служби безпеки України
orcid.org/0009-0004-6945-1843

Стаття присвячена дослідженню питань кваліфікації посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК України) як одного з найнебезпечнішого кримінального правопорушення проти основ національної безпеки України в сучасних умовах. Процес державотворення в умовах здійснення росією відкритої війни проти України характеризується низьким рівнем внутрішньої та зовнішньої стабільності держави і високим ступенем уразливості устоїв конституційного ладу. Загроза основам національної безпеки України створюється не лише при спробі насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, а й при посяганні на життя осіб, які займають важливі посади в органах державної влади та відіграють важливу роль у політичному житті країни. Очевидним є той факт, що в умовах надзвичайних кризових ситуацій (війна, воєнний або надзвичайний стан) посягання на державних діячів як осіб, що безпосередньо відповідають за вироблення та прийняття політично важливих рішень, може спричинити виникнення прямої загрози національній безпеці.

Тому в сучасних умовах посягання на життя державного чи громадського діяча становить підвищену суспільну небезпечність. При оцінці суспільної небезпечності посягання на життя державного чи громадського діяча слід враховувати ще один аспект. Особливістю сучасного етапу державотворення в Україні є досить помітна тенденція до персоналізації влади. Тому державна влада отожднюється в суспільстві з особою її носія – державного чи громадського діяча і значною мірою залежить від його популярності. За таких умов посягання на життя державних чи громадських діячів може призвести до зниження ефективності державного управління, підризу політичної стабільності суспільства, падіння авторитету влади й держави серед населення, зміни внутрішньої та зовнішньої політики країни, небезпеки неконституційної зміни державної влади та втручання у внутрішні справи України інших держав. Навіть створення такої загрози є виключно суспільно небезпечним.

Злочин, передбачений ст. 112 КК України, активно вивчався і коментувався багатьма вітчизняними дослідниками. Однак в працях більшості науковців такий злочин як посягання на життя державного чи громадського діяча розглядався як правило лише опосередковано, у рамках загальної характеристики кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки або коментування окремих положень кримінального законодавства. Однак на сьогодні за практичною відсутністю сучасної судової практики застосування ст. 112 КК потребує поглибленого наукового аналізу та вдосконалення раніше існуючих теоретичних поглядів щодо кваліфікації цього злочину.

Ключові слова: кримінальний кодекс, кримінальна відповідальність, кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України, державні діячі, державна діяльність, громадські діячі, громадська діяльність.

The article is devoted to the study of the issues of qualification of an attack on the life of a state or public figure (Article 112 of the Criminal Code of Ukraine) as one of the most dangerous criminal offenses against the foundations of national security of Ukraine in modern conditions. The process of state formation in the conditions of Russia's open war against Ukraine is characterized by a low level of internal and external stability of the state and a high degree of vulnerability of the foundations of the constitutional order. A threat to the foundations of national security of Ukraine is created not only when an attempt is made to forcibly change or overthrow the constitutional order or seize state power, but also when an attack is made on the lives of persons who hold important positions in state authorities and play an important role in the political life of the country. It is obvious that in conditions of extraordinary crisis situations (war, martial law or state of emergency), an attack on state figures as persons directly responsible for making and adopting politically important decisions can cause a direct threat to national security.

Therefore, in modern conditions, an attack on the life of a state or public figure constitutes an increased public danger. When assessing the public danger of an attack on the life of a state or public figure, one more aspect should be taken into account. A feature of the modern stage of state formation in Ukraine is a rather noticeable tendency to personalize power. Therefore, state power is identified in society with the personality of its bearer – a state or public figure and largely depends on his popularity. Under such conditions, an attack on the life of state or public figures can lead to a decrease in the effectiveness of state administration, undermining the political stability of society, a decline in the authority of the government and the state among the population, changes in the country's domestic and foreign policy, the danger of an unconstitutional change of state power and interference in the internal affairs of Ukraine by other states. Even the creation of such a threat is exceptionally public danger.

The crime provided for in Art. 112 of the Criminal Code of Ukraine has been actively studied and commented on by many domestic researchers. However, in the works of most scholars, such a crime as an attempt on the life of a state or public figure was considered, as a rule, only indirectly, within the framework of the general characteristics of criminal offenses against the foundations of national security or commenting on individual provisions of criminal legislation. However, today, due to the practical absence of modern judicial practice, the application of Article 112 of the Criminal Code requires in-depth scientific analysis and improvement of previously existing theoretical views on the qualification of this crime.

Key words: criminal code, criminal liability, criminal offenses against the foundations of national security of Ukraine, statesmen, state activities, public figures, public activities.

Кримінальний кодекс України 2001 року встановив відповідальність за посягання на життя державного чи громадського діяча у ст. 112 КК [1]. Обов'язковою ознакою складу злочину, передбаченого ст. 112 КК, є потерпілий. Слід зазначити, що на відміну від колишнього кримінального законодавства СРСР та УРСР, а також низки країн колишнього СРСР, в КК України чітко окреслене коло потерпілих за ст. 112 КК.

Ними можуть бути:

1) *державні діячі* – Президент України, Голова Верховної Ради України, народний депутат України, Прем'єр-міністр України, член Кабінету Міністрів України, Голова чи член Вищої ради правосуддя, Голова чи член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голова чи судді Конституційного Суду України або Верховного Суду України, або вищих спеціалізованих судів України, Генеральний прокурор, Директор Національного антикорупційного бюро України, Директор Бюро економічної безпеки України, Директор Державного бюро розслідувань, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова або інший член Рахункової палати, Голова Національного банку України;

2) *громадські діячі* – керівники політичних партій.

Терміни «державні діячі», «громадські діячі» застосовується не лише у вказаній нормі, а й в низці інших статей Особливої частини КК України – ч. 2 ст. 163 КК «Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер», ст. 344 КК «Втручання у діяльність державного діяча», ст. 346 КК «Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча».

Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер щодо державних чи громадських діячів передбачає відповідальність за ч. 2 ст. 163 КК. При цьому у даній нормі говориться взагалі про державних діячів та громадських діячів, не конкретизуючи їх коло.

Однак якщо у ст. ст. 112 та 346 КК під громадським діячем розуміється керівник політичної партії України, то до державних діячів, які можуть бути потерпілими за статтями 112, 344 та 346 КК, віднесене неоднакове коло осіб. Той же перелік державних діячів, що й у ст. 112 КК наводиться у диспозиції ст. 346 КК, яка передбачає відповідальність за погрозу або насильство щодо державного чи громадського діяча. Натомість у ст. 344 КК, яка передбачає відповідальність за втручання у діяльність державного діяча, до цієї категорії потерпілих віднесено ширше коло осіб, ніж у ст. 112 та 346 КК України.

Це може вказувати на непослідовність законодавця у визначенні підстав для визначення кола потерпілих за ст. ст. 112, 344 і 346 КК України, які об'єднані узагальнюючими поняттями «державний діяч» та «громадський діяч».

Очевидно, не в останню чергу це викликано тим, що, як доречно висловилися О. О. Кияшко та О. С. Сотула, в юридичній науці не існувало і не існує чіткого, узагальненого термінологічного поняття державного і, особливо, громадського діяча і така ситуація потребує виправлення [2; с. 92]. Тому, відповідно, в науковій літературі існують пропозиції щодо віднесення до потерпілих за ст. 112 КК близьких родичів державних та громадських діячів [3; с. 157], осіб, які підлягають державній охороні відповідно до Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» від 4 березня 1998 року [4; с. 29] тощо.

У цьому зв'язку слушним є зауваження Р. Л. Чорного про те, що злочини, передбачені ст. ст. 112, 344 і 346 КК України заподіюють шкоду суспільним відносинам щодо забезпечення безпеки здійснення державними діячами державної влади. Водночас вказані статті розміщені в різних розділах

Особливої частини КК й перелік потенційних потерпілих також є різним. У зв'язку з цим, на думку науковця, виникає необхідність в об'єднанні юридичних складів вказаних злочинів в одній статті розділу I Особливої частини КК з визначенням вичерпного кола потерпілих, виходячи із законодавчо сформованої системи органів державної влади й конституційного статусу окремих службових осіб, у тому числі керівників центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом [5; с. 11].

В цілому з такою пропозицією можна погодитися, оскільки вказані в диспозиції ст. 112, 344 і 346 КК державні діячі є керівниками або відповідальними особами загальнодержавних органів влади, які за Конституцією України безпосередньо здійснюють державну владу від імені народу України. Згідно із ст. 6 Конституції України державна влада за принципом поділу влад здійснюється законодавчими, виконавчими та судовими органами державної влади [6].

Характерною рисою державних органів є те, що такий орган становить собою певним чином організований колектив громадян України (Верховна Рада, Кабінет Міністрів, Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів, Конституційний Суд, Верховний Суд, вищі спеціалізовані суди, Рахункова палата), або одну особу (Президент України, Генеральний прокурор України, Директор Національного антикорупційного бюро України, Директор Бюро економічної безпеки України, Директор Державного бюро розслідувань, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Національного банку України).

У КК України 2001 року коло громадських діячів, що можуть виступати потерпілими за ст. 112 КК, обмежене *керівниками політичних партій*. Така позиція законодавця неоднозначно сприймається науковцями. Наприклад, Р. Л. Чорний взагалі вважає, що встановлення кримінальної відповідальності за посягання на життя керівників політичних партій, які не є державними діячами, саме в розділі I Особливої частини КК України, є необґрунтованим [5; с. 11]. О. О. Кияшко та О. С. Сотула пропонують у статті 112 КК України замість терміну «громадський діяч» використовувати термін «політичний діяч» до яких слід відносити керівників політичних партій, кандидатів на пост Президента України та у народні депутати України. Відповідно, замість терміну «громадська діяльність» у диспозиції статті 112 КК України на думку науковців слід використовувати термін «політична діяльність» [2; с. 212].

Обмеживши коло громадських діячів керівниками політичних партій, закон не роз'яснює, хто саме повинен визнаватися керівником політичної партії, а, отже, потерпілим за ст. 112 КК. Автори Науково-практичного коментарю Кримінального кодексу України вважають, що керівником політичної партії є особа, яка одноосібно очолює партію або є членом створюваного нею виконавчого органу і виконує у ній організаційно-розпорядчі функції [7; с. 340].

На нашу думку, для встановлення кола потерпілих за ст. 112 КК якими є громадські діячі в особі керівників політичних партій, необхідно розглянути саме поняття політичної партії та її функції в суспільстві.

Основний Закон України закріплює конституційно-правовий статус політичних партій перш за все як практичне втілення одного з найважливіших політичних прав громадян України – право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації. Тому Конституція України (ст. 36, 37) визначає головним чином основні, принципові положення правового статусу політичних партій та їх роль в політичному житті. Таким чином, положення Конституції – це лише основа правового статусу політичних партій, який детально регламентується іншими нормативними актами.

Серед них чільне місце займає Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 року [8]. Згідно зі ст. 2 цього Закону політична партія – це зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.

Характерно, що в законі, який визначає правовий статус політичних партій та регламентує їх діяльність, вживається термін «керівник політичної партії» (ст. 6) але зміст цього поняття не деталізується.

Аналіз інших положень вказаного закону свідчить, що законодавча регламентація організаційного устрою політичних партій має обмежений характер. Зокрема Закон України «Про політичні партії в Україні» (ст. 8) зобов'язує політичні партії мати статут, в якому серед інших відомостей повинен бути перелік статутних органів політичної партії, порядок їх утворення, їхні повноваження і терміни цих повноважень.

У ст. 10 зазначено, що на установчому з'їзді (конференції, зборах) політичної партії затверджуються статут і програма політичної партії, обираються її керівні та контрольно-ревізійні органи. Рішення про створення політичної партії приймається на установчому з'їзді (конференції, зборах) політичної партії, що оформлюється протоколом, який підписують головуєчий та секретар. Протокол установчого з'їзду (конференції, зборів) про створення політичної партії має містити також рішення про обрання керівника, визначення кількісного та персонального складу керівних та контрольно-ревізійних органів політичної партії відповідно до затвердженого статуту.

Таким чином, законодавством встановлено, що керівний склад політичної партії визначається внутрішньопартійними актами організаційного характеру (в першу чергу статутами), які приймаються партією самостійно, в порядку реалізації свого права на самоуправління. Закон України «Про політичні партії» лише відмежовує керівні органи від обласних, міських, районних організацій політичних партій та інших структурних утворень та контрольно-ревізійних органів (ст. 10).

Слід зазначити, що про характер діяльності потерпілих від злочину, передбаченого ст. 112 КК, йдеться в самій кримінально-правовій нормі. Це *державна та громадська діяльність* потерпілих, адже саме в зв'язку з такою діяльністю вчинюється посягання на життя державних та громадських діячів.

Незважаючи на досить поширене використання терміна «державна діяльність» у науковій та публіцистичній літературі, питання його юридичного визначення в теорії кримінального права практично не розроблялось.

В Конституції України закріплений принцип, згідно з яким органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України (ч. 2 ст. 6. Конституції України). Частина 2 статті 19 Конституції України прямо зобов'язує органи державної влади, їх посадових осіб діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Відповідно до положень Конституції України логічним буде висновок, що правомірна діяльність державних діячів, які разом із громадськими діячами є потерпілими за ст. 112 КК України і які представляють державні органи, що безпосередньо реалізують державну владу, являє собою діяльність на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Зміст і характер державної діяльності визначаються призначенням і повноваженнями відповідних державних органів. Повноваження державних діячів, які можуть бути потерпілими за ст. 112 КК, мають характер державно –

владних, оскільки їх зміст походить від повноважень відповідних органів державної влади і пов'язаний зі здійсненням їх компетенції щодо реалізації державної влади в Україні.

Якщо мати на увазі, що термін «державний» вживається в значенні «який має важливе значення для держави, може впливати на стан її справ; який бере безпосередню участь у керівництві державою»¹, то державну діяльність потерпілих, зазначених у ст. 112 КК України, можна визначити як здійснення компетенції органу державної влади на підставі, в межах повноважень відповідного державного органу та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Це визначення потребує деякого уточнення. Зміст діяльності державних діячів визначаються конституційним статусом державного органу, його компетенцією. Однак обсяг, конкретні форми участі державного діяча в практичному здійсненні компетенції державного органу залежить від посади, яку він обіймає в структурі відповідного органу державної влади.

Відповідальність за ст. 112 КК України настає лише у випадку, коли посягання на життя державного діяча вчинене у зв'язку з його державною діяльністю, тобто як під час безпосереднього здійснення державної діяльності, так і поза її часом. Тому для правильної юридичної кваліфікації цього злочину необхідно встановити межі державної діяльності потерпілих за ст. 112 КК України. Ці межі визначені Конституцією України та законами, що регулюють діяльність органів державної влади, до складу яких входять державні діячі.

Державна діяльність осіб, що входять до складу вищих органів державної влади України, починається з часу складання присяги (Президент України, народний депутат України, суддя Конституційного Суду України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини) або з часу призначення на посаду (Прем'єр – міністр, члени Кабінету Міністрів України, Голова чи члени Вищої ради правосуддя, Голова чи члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, суддя Верховного Суду України, судді вищих спеціалізованих судів України, Генеральний прокурор України, Директор Національного антикорупційного бюро України, Голова або інші члени Рахункової палати, Голова Національного банку України). Закінчується державна діяльність з моменту офіційного припинення повноважень державного діяча у випадках, передбачених Конституцією та законами України.

Іншою формою діяльності потерпілих за ст. 112 КК є громадська діяльність. Зрозуміло, що громадська діяльність керівників політичних партій зумовлена правовим статусом та функціями політичних партій у суспільстві щодо формування та вираження політичної волі громадян. Зміст такої діяльності полягає у реалізації статутних завдань та програм політичної партії щодо участі у політичному процесі з метою завоювання, розподілу, утримання політичної (державної) влади, або здійснення безпосереднього впливу на неї в інший спосіб, але відповідно до Конституції та чинного законодавства України.

Громадська діяльність керівника політичної партії має свої часові межі – з моменту обрання на відповідну посаду і до моменту зняття (звільнення) з посади в порядку, встановленому законами України та статутом відповідної політичної партії.

В диспозиції ст. 112 КК об'єктивна сторона цього злочину описана як «посягання на життя» названих державних чи громадських діячів.

Зміст поняття «посягання на життя» в самій нормі не розкривається. В Особливій частині Кримінального кодексу України 2001 року термін «посягання на життя» вживається у диспозиціях ст. 379, 400, 443 КК України.

¹ Словник української мови. Том II. К.: «Наукова думка», 1978. – С. 248.

В названих кримінально-правових нормах під посяганням на життя розуміється вбивство або замах на вбивство. Очевидно, що у всіх випадках вживання в Особливій частині КК України термін «посягання на життя» має однакове значення. Тому логічним буде висновок, що під посяганням на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК) також слід розуміти його вбивство або замах на вбивство.

Аналогічне тлумачення поняття «посягання на життя» стосовно ст. 112 КК міститься в п. 12 постанови Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 року № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров'я особи» [9].

Отже, об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 112 КК України, може виражатися як у діянні, спрямованому на позбавлення життя потерпілих, так і у фактичному заподіянні смерті державному чи громадському діячеві. Відповідно, посягання на життя включає в себе фактично два різних за конструкцією об'єктивної сторони суспільно небезпечних діяння: замах на вбивство як закінчений злочин (формальний склад) та умисне вбивство (матеріальний склад). У першому випадку злочин вважається закінченим з моменту замаху на вбивство, у другий – з моменту настання смерті потерпілого.

Законодавець використовує термін «посягання» у кримінальному законодавстві у тих випадках, коли через особливу шкідливість можливих наслідків злочину для об'єктів кримінально-правового захисту вчинення самого діяння, яке лише створює загрозу заподіяння таких наслідків, має підвищену суспільно небезпечність. І в першу чергу це стосується злочинів проти основ національної безпеки України. Намагаючись попередити заподіяння реальної шкоди основам національної безпеки, законодавець пов'язує момент закінчення таких злочинів не із заподіянням шкоди як результатом суспільно небезпечного діяння, його наслідками, а з моментом вчинення самого діяння, яке лише створює загрозу заподіяння суспільно небезпечних наслідків.

Приймаючи Кримінальний кодекс України 2001 року, законодавець зважав на досвід боротьби з посяганнями на життя державних чи громадських діячів та необхідністю кримінально-правової охорони їх життя у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю. Вбивство державного чи громадського діяча може призвести до тяжких наслідків та до реальної загрози національній безпеці.

Однак не тільки заподіяння смерті, а й сам факт вчинення дій, які створюють реальну загрозу життю державного чи громадського діяча, може мати негативні наслідки для інтересів держави. Загроза життю створює у потерпілого сильне емоційне напруження, змушує його змінювати поведінку та характер своєї державної чи громадської діяльності, вчиняти або відмовлятися від тих чи інших дій. Страх за своє життя є сильним засобом, яке застосовують не тільки окремі особи, а й і держави для досягнення своїх цілей. Тому незважаючи на те, чи виявилася спроба заподіяти смерть державному чи громадському діячу невдалою, чи був потерпілий позбавлений життя, сам факт такого посягання становить велику суспільну небезпечність.

З метою посилення боротьби з цим злочином проти основ національної безпеки України та попередження його суспільно небезпечних наслідків законодавець встановив кримінальну відповідальність за вчинення діяння, спрямованого на позбавлення життя державного чи громадського діяча, вже на ранніх стадіях злочинної діяльності. В іншому випадку поява відповідальності за посягання на життя вказаних осіб є незрозумілим, адже в Кримінальному кодексі України замах на кримінальне правопорушення (у тому числі на вбивство) є кримінально

караним. Так, у статті 16 КК передбачено, що кримінальна відповідальність за замах на кримінальне правопорушення настає за статтею 15 і за тією статтею Особливої частини КК, яка передбачає відповідальність за закінчене кримінальне правопорушення.

В диспозиціях статей 379, 400, 443 КК України не вказується конкретний вид замаху, а тому можна припустити, що посягання на життя потерпілого може виражатися у формі як закінченого, так і незакінченого замаху, оскільки саме такі види замаху на вчинення кримінального правопорушення передбачені у ч. 2 та ч. 3 ст. 15 КК України.

Такий висновок підтверджується судовою практикою. Так, певними особами було задумано вчинити злочин шляхом направлення народному депутатові саморобного пристрою з вибуховою речовиною та приведення його в дію у відповідний момент для позбавлення життя потерпілого за рахунок вибуху. Незважаючи на знешкодження саморобного пристрою, в конструкції якого використано вибухову речовину та засіб підризу, обвинувачений заздалегідь, тобто до початку злочину, домовившись про спільне його вчинення в групі з іншою особою та невстановленою особою, вчинив всі необхідні та можливі дії, направлені на посягання на життя народного депутата України у зв'язку з його державною та громадською діяльністю [10].

Конструкція об'єктивної сторони посягання на життя державного чи громадського діяча дозволяє дійти висновку, що добровільна відмова при незакінченому злочині, передбаченому ст. 112 КК, можлива лише на стадії готування, оскільки замах на вбивство в даному випадку є закінченим злочином.

Відповідальність за інші насильницькі дії щодо державних та громадських діячів, а також щодо їх близьких родичів, вчинених у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю, передбачена статтею 346 КК «Погроза або насильство щодо державних чи громадських діячів».

Висновки. Аналіз окремих питань кваліфікації посягання на життя державного чи громадського діяча дозволяє стверджувати наступне:

- посягання на життя державних та громадських діячів вчинюється в зв'язку з їх державною та громадською діяльністю. Відповідно, державну діяльність потерпілих, зазначених у ст. 112 КК України, можна визначити як здійснення компетенції органу державної влади на підставі, в межах повноважень відповідного державного органу та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Громадська діяльність керівників політичних партій зумовлена правовим статусом та функціями політичних партій у суспільстві щодо формування та вираження політичної волі громадян. Зміст такої діяльності полягає у реалізації статутних завдань та програми політичної партії щодо участі у політичному процесі з метою завоювання, розподілу, утримання політичної (державної) влади, або здійснення безпосереднього впливу на неї в інший спосіб, але відповідно до Конституції та чинного законодавства України;

- об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 112 КК України, може виражатися як у діянні, спрямованому на позбавлення життя потерпілих, так і у фактичному заподіянні смерті державному чи громадському діячеві. Відповідно, посягання на життя включає в себе фактично два різних за конструкцією об'єктивної сторони суспільно небезпечних діяння: замах (як закінчений, так і незакінчений) на вбивство як закінчений злочин (формальний склад) та умисне вбивство (матеріальний склад). У першому випадку злочин вважається закінченим з моменту замаху на вбивство, у другий – з моменту настання смерті потерпілого.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14> (дата звернення: 16.12.2025).
2. Кияшко О.О., Сотула О.С. Посягання на життя державного чи громадського діяча: ретроспектива та компаративістика : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 246 с.
3. Мошняга Л.В., Леонідова О.О. Ознаки посягання на життя осіб, які уособлюють конституційний лад та державну владу України: аналіз положень ст.112 Кримінального кодексу України. *Наукові записки. Сер. Право*. 2019. Вип. 7. С. 154-157. DOI <https://doi.org/10.36550/2522-9230.2019.7.30>
4. Кузнецов В.В. Удосконалення кримінально-правового регулювання відповідальності за злочини проти державного діяча. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2017. Вип. 33. С. 23 – 31.
5. Чорний Р.Л. Поняття, система та кримінально-правова характеристика складів злочинів проти основ національної безпеки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2021. 39 с.
6. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 16.12.2025).
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І.Мельника, М.І.Хавронюка. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
8. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text> (дата звернення: 16.12.2025).
9. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 року № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров'я особи». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VS03010?an=39> (дата звернення: 16.12.2025).
10. Вирок Кіровського районного суду м. Кіровограда від 05 листопада 2013 року, справа № 404/5044/13-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*: веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/34652936> (дата звернення: 16.12.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.11.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.12.2025
 Дата публікації: 31.12.2025